

различных разработанных методик финансового анализа в контексте приведенной модели, что позволяет глубже понять вероятность поведения фирмы на долгосрочную перспективу.

Стратегическое развитие, сельскохозяйственное предприятие, модель, максимизация прибыли, финансовое состояние.

Strategic development of agricultural enterprises on the basis of the model of profit maximization is reviewed. There is considered the characteristics of application for effective managerial decision. The application of various financial analysis techniques developed in the context of the model, allowing a deeper understanding of the likelihood of the behavior of firms in the long run.

Strategic development, agricultural enterprise, model, profit maximize, financial position.

УДК 63(20):330.15:338.43

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

М. С. Маршалок, кандидат економічних наук

Розглянуто особливості формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері в контексті розвитку біоекономіки на основі економічної доцільності та екологічної безпеки.

Сільське господарство, біоекономіка, сталий розвиток, ресурсний потенціал, екологічно безпечні межі, економічно доцільні межі, відтворюване виробництво.

Загострення глобальних екологічних проблем і взаємовідносин суспільства з природою призвели до усвідомлення того, що економічна система є частиною загальної екосоціосистеми. Унаслідок цього, національні економіки і, насамперед, системи сільського господарства більшості країн світу, перебувають у стані трансформації від споживчого підходу до напряму оптимального поєднання виробництва біоенергії та продовольства і збереження довкілля – стадії переходу до біоекономіки та сталого розвитку.

Концепція «сталого розвитку» є розвитком вчення В. Вернадського про ноосферу. Теорія і практика свідчать, що на межі століть вчення про ноосферу виявилось необхідною платформою для напрацювання триєдиної концепції сталого еколого-соціально-економічного розвитку. Вона характеризує нову модель економічного розвитку і передбачає «нерозривне поєднання економічної та екологічної політики й посилення

© М. С. Маршалок, 2014

значущості екологічного чинника в прийнятті рішень як на національному, так і на глобальному рівні» [1].

Таким чином, нова концепція системно поєднала три головні компоненти сталого розвитку суспільства: економічну, природоохоронну й соціальну [2].

У цьому контексті великого значення набуває формування та використання ресурсного потенціалу аграрного виробництва. Оскільки сільське господарство, як ключовий сектор біоекономіки, знаходиться попереду інших галузей на шляху розвитку відтворюваного виробництва і є основою її ресурсного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань формування ресурсного потенціалу аграрного виробництва його еколого-економічних проблем присвячені наукові дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них можна відзначити таких відомих вчених, як А. Беннет, Б. М. Данилишин, С. Джонсон С. М. Кваша, А. М. Клименко, І. І. Лукінов, П. О. Мосіюк, О. М. Онищенко, К. Патерман, С. Траджілі, В. М. Трегобчук, В. Й. Шиян та ін.

Мета дослідження – визначення особливостей формування та використання ресурсного потенціалу сільського господарства в контексті розвитку відтворюваного виробництва та біоекономіки.

Виклад основного матеріалу. Термін «біоекономіка» виник у результаті активного поширення та впровадження біотехнологій у різних секторах світової економіки, що характеризує економіку, яка базується на використанні поновлюваних біоресурсів. Вона включає сільське господарство, лісівництво, рибальство, харчову та целюлозно-паперову промисловість, а також частини хімічної, біотехнологічної та енергетичної промисловості [3].

Сільське господарство, з огляду на свою специфіку, займає провідне місце серед інших галузей економіки на шляху розвитку відтворюваного виробництва як ключовий сектор біоекономіки. Знання цих специфічних особливостей аграрного виробництва дає змогу ефективно використовувати його ресурсний потенціал з позицій економічної доцільності та екологічної безпеки.

Ресурсний потенціал аграрного підприємства докорінно відрізняється від промислового. Якщо в промисловій сфері об'єктами застосування праці й коштів є різні види верстатів, через які пропускається сировина, то в аграрній ними виступають живі біологічні об'єкти (рослини, тварини). У промисловій сфері об'єктами застосування праці й коштів є нежива матерія, а в аграрній – жива зі своїми біологічними та генетичними особливостями. Це позначається на показниках їхньої ефективності, а, отже, і на параметрах технологічної потреби.

У промисловій сфері продуктивність будь-якого верстата визначається його конструктивними особливостями і є переважно сталою, дискретною величиною. Ця величина визначена й відображена конструктором у технічному паспорті. В аграрній сфері продуктивність об'єкта прикладання праці такоштів (рослини, тварини) визначається

селекціонером і є змінною величиною по відношенню до обсягу ресурсів, які через нього пропускаються. Це має принципове значення при обґрунтуванні методологічних і методичних основ визначення технологічної потреби в них, оцінці значення аграрних виробничих ресурсів у процесі виробництва. Якщо в промисловій сфері при розв'язанні цієї проблеми можна використати нормативний підхід, який базується на розробці усереднених нормативів, то в аграрній – використання нормативного методу планування і прогнозування недопустиме, оскільки пов'язане з допуском значних похибок, адже продуктивність кожної наступної одиниці аграрних виробничих ресурсів є менш ефективною, ніж попередня. Це пояснюється біологічним характером об'єктів застосування праці й коштів, їх генетичною основою.

Потенційні можливості генетичної основи сільськогосподарських рослин і тварин визначаються рівнем розвитку біологічної та сільськогосподарської науки. Тому цей параметр сільськогосподарських об'єктів має змінний характер. Він залежить від стану генетичної та селекційної роботи в тій чи іншій країні. Кожному стану їх розвитку відповідають певні параметри генетичного потенціалу сортового складу сільськогосподарських культур і племінних якостей худоби в ефективності переробки в кінцевий продукт матеріальних факторів формування [4].

Фізична обмеженість можливостей засвоєння рослинами та тваринами матеріальних факторів їх життя формує закономірність, яка полягає в тому, що нарощування обсягів застосування цих факторів збільшує (до певної межі) і абсолютний розмір самого результату. Проте питомий вихід його на одиницю ресурсу має тенденцію до зниження.

Нарощування обсягів застосування, наприклад, добрив, під ту чи іншу культуру супроводжується зростанням її врожайності, але вихід урожаю на кожну додаткову одиницю внесених добрив завжди має тенденцію до зниження. Збільшення норм годівлі худоби викликає, як правило зростання її продуктивності. При цьому вихід тваринницької продукції на кожну наступну одиницю поживності корму має тенденцію до спадання. Існує також межа, за якої біологічний об'єкт не забезпечує віддачі наступної одиниці ресурсу. Це – абсолютний поріг ефективності застосування даного матеріального ресурсу. Він збігається з межею генетичних можливостей сільськогосподарського об'єкта.

Наявність нелінійних спадних залежностей між інтенсивністю застосування виробничих ресурсів у землеробстві й тваринництві та показниками їх окупності кінцевим натуральним результатом, передбачає існування економічно доцільних меж їх використання. Біологічна природа об'єктів застосування праці й коштів в аграрній сфері, здійснення виробничого обслуговування екосистеми потребує також визначення екологічно доцільних меж насичення матеріальними ресурсами цих об'єктів.

Під економічно доцільною межею застосування матеріальних виробничих ресурсів у сільському господарстві слід розуміти таку їх кількість, за якої додаткові витрати на кожну їх одиницю врівноважуються вартістю

продукту, що додатково одержують від їх використання. Іншими словами, це економічна ситуація, за якої розмір граничних валових витрат дорівнює розміру реалізаційної ціни на додатково одержану одиницю аграрної продукції. В економічній науці таке явище називають точкою беззбитковості, адже остання одиниця матеріального ресурсу не забезпечує одержання прибутку. Наступне збільшення його спричинюватиме збиток.

Екологічно доцільною межею використання в сільському господарстві матеріальних виробничих ресурсів є така їх кількість та структура, за якої генетичні можливості об'єктів застосування праці й коштів ще здатні перетворити їх в аграрний натуральний продукт. За цими межами відбувається механічне нагромадження в рослинницькій і тваринницькій продукції не перетворених в органічну речовину хімічних сполук, що спричинює забруднення навколишнього природного середовища і завдає шкоди всій екосистемі. Ці межі визначаються дослідницьким шляхом і є своєрідними обмеженнями в оптимальних моделях відповідних економіко-математичних задач.

Закономірності перетворення рослинами й тваринами в кінцевий продукт природної матерії розкривають зміст і механізм такого важливого явища в землеробстві та тваринництві, яке називають ефектом взаємодії факторів. Воно полягає в тому, що комплексна дія всіх матеріальних факторів на кінцевий результат завжди вища від суми дії окремих із них.

Таким чином, застосування в землеробстві й тваринництві будь-яких матеріальних виробничих ресурсів формування натурального аграрного продукту забезпечує господарський ефект лише в тому випадку, коли воно спрямоване на розширення меж лімітуючих факторів та наступне системне збільшення кругообігу поживних речовин. Якщо будь-який окремий фактор або їх група не вирішує цього завдання, то застосування їх у виробничому процесі економічно недоцільне, адже це лише зростання виробничих витрат без одержання господарського результату.

Отже, механізм прояву ефекту взаємодії факторів у сільському господарстві є ніщо інше, як зростання ефективності системи “фактори – результат” за рахунок зняття обмежуючої дії лімітуючого фактора. Таке явище можливе лише в тих випадках, коли даний фактор має, крім властивості збільшувати обсяг матеріального кругообігу поживних речовин, виконувати і каталізуючу роль, тобто стимулювати генетичну основу рослин і тварин (сільськогосподарських об'єктів) більш активно мобілізувати поживні речовини ґрунту, добрив, кормів тощо.

Це явище проявляється також у тих випадках, коли сам матеріальний фактор, з огляду на його фізико-хімічні властивості, здатний впливати на рівень засвоєваності сільськогосподарськими об'єктами матеріальних факторів. Мінеральні добрива, наприклад, здатні активізувати розкладання гумусу ґрунту і перетворювати поживні речовини з важкодоступних у легкодоступні для рослин сполуки. У таких випадках має місце, з одного боку, розширення меж лімітуючих матеріальних факторів, а з другого – збагачення вмісту власне поживних

речовин. Проте такий вплив, безумовно, слабший, ніж комплексне планове регулювання кількісного боку всієї системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, регулювання ефективності використання аграрними об'єктами матеріальних виробничих ресурсів формування натурального аграрного продукту матеріально-технічними їх видами зумовлене сприйманням та акумулюванням досягнень науково-технічного прогресу. Це дозволяє їм практично безмежно впливати на підвищення ефективності використання в сільському господарстві всього комплексу виробничих ресурсів.

Список літератури

1. Хвесик М. А. Економіко-правове регулювання природокористування : монографія / М. А. Хвесик, Л. Горбач, Ю. П. Кулаковський. – К. : Кондор, 2004. – 524 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development>
3. Viaggi Davide, Mantino Francesco, Mazzocchi Mario, Moro Daniele, Stefani Gianluca From Agricultural to Bio-based Economics? Context, State of the Art and Challenges / Bio-based and Applied Economics 1(1): 3–11, 2012.
4. Управління аграрними виробничими ресурсами (Теоретичний та методичний аспект) / кер. авт. кол. П. О. Мосіюк. – К. : Міжнародна фінансова агенція, 1996. – 45 с.

Рассмотрены особенности формирования и использования ресурсного потенциала в аграрной сфере в контексте развития биоэкономики на основе экономической целесообразности и экологической безопасности.

Сельское хозяйство, биоэкономика, устойчивое развитие, ресурсный потенциал, экономическая целесообразность, экологическая безопасность, возобновляемое производство.

Considered bio-economic features of the formation and use of the resource potential in the agricultural sector on the basis of economic viability and environmental safety.

Resource potential, bioeconomy, sustainability, efficiency, economic viability and environmental safety.